

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ШЕВЧУК Ірина Анатоліївна

**«Взаємодія громадської організації з органами влади
в питаннях реалізації молодіжної політики»**

спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітня програма 281 «Публічне управління та адміністрування»
Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти «Магістр»

Виконала
студентка групи ПУАзм-21
ШЕВЧУК Ірина

підпис

Керівник:
К.е.н.доцент О.Т.ІВАЩУК

підпис

**Кваліфікаційну роботу допущено до
захисту: «___»_____ 2025 р.**

в.о.зав. кафедри, д.е.н., професор

Руслан АВГУСТИН

підпис

прізвище, ініціали

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ ВЛАДИ В МОЛОДІЖНІЙ ПОЛІТИЦІ.....	6
1.1. Сутність, принципи та нормативно-правове забезпечення молодіжної політики в Україні	6
1.2. Роль та функції громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПИТАННЯХ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ.....	17
2.1. Діяльність громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики України.....	17
2.2. Оцінка ефективності взаємодії громадських організацій з органами влади	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ.....	41
3.1. Формування ефективної моделі партнерства «влада – громадська організація – молодь».....	41
3.2. Напрямки підвищення результативності молодіжної політики через залучення громадських організацій	46
ВИСНОВКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах суспільних трансформацій, зумовлених євроінтеграційними процесами, децентралізацією, цифровізацією та особливо повномасштабною агресією Російської Федерації проти України, питання формування ефективної молодіжної політики набуває стратегічного значення. Молодь стала одним із ключових суб'єктів національної стійкості, волонтерського руху, локального розвитку та відбудови громад. За таких умов якість державної молодіжної політики безпосередньо залежить від того, наскільки органи влади здатні взаємодіяти з молоддю та організаціями, які представляють її інтереси. Саме громадські організації виступають посередниками між владою та молоддю, ініціаторами інноваційних практик, провайдерами молодіжних послуг і ключовими агентами громадянської участі.

Значення молодіжних громадських організацій суттєво зросло після Революції Гідності та стало критичним у період війни, коли вони швидко перебрали на себе волонтерські, гуманітарні, комунікаційні й відбудовчі функції. Водночас детальний аналіз взаємодії влади та громадського сектору показує, що ця співпраця нерідко залишається фрагментованою, нерівномірною між громадами та недостатньо регламентованою у частині механізмів участі молоді в ухваленні рішень. Новітні законодавчі зміни – зокрема Закон України «Про основні засади молодіжної політики», Національна молодіжна стратегія до 2030 року та оновлені положення про молодіжні ради – створили нормативні передумови для партнерської моделі політики, однак на практиці роль громадських організацій і рівень їх включеності у вироблення та реалізацію рішень залишаються різними залежно від регіону, управлінської спроможності органів влади та активності молодіжного сектору. Це зумовлює необхідність комплексного дослідження реальних механізмів взаємодії, їх ефективності та можливостей удосконалення.

У науковій літературі проблематика молодіжної політики розглядається в контексті інституційної еволюції державної політики, європейських моделей участі молоді, ролі громадянського суспільства, а також модернізації

нормативно-правової бази (Р. Августин, П. Білас, В. Гончарук, В. Докаленко, Л. Жужа, В. Панасюк, В. Сичова, Т. Самофалова О. та ін.). Окремий масив досліджень (О. Корнієвський, Стукан, М. Токар,) присвячено структурі молодіжних організацій, їх представницьким та сервісним функціям, ролі в забезпеченні національної стійкості й розвитку волонтерського руху. Проте недостатньо опрацьованими залишаються питання практичної оцінки взаємодії громадських організацій і органів влади на рівні конкретних громад, механізмів інституційної координації, реальної участі молоді в ухваленні рішень та ефективності молодіжних рад.

Мета роботи полягає у комплексному теоретичному й практичному обґрунтуванні взаємодії громадської організації з органами державної влади та місцевого самоврядування в питаннях молодіжної політики та визначенні напрямів підвищення її ефективності.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

- розкрити теоретико-методологічні засади молодіжної політики, її принципи, нормативно-правову основу та інституційну структуру;
- охарактеризувати роль і функції громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики в Україні;
- дослідити напрями діяльності молодіжних громадських організацій у 2014–2025 рр., зокрема в умовах повномасштабної війни;
- провести системний аналіз організаційних, правових та інституційних умов взаємодії громадських організацій з органами влади;
- оцінити ефективність існуючих механізмів співпраці на основі структурних показників (зокрема Індексу сталості організацій громадянського суспільства);
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення форм, інструментів і процедур взаємодії влади з громадськими організаціями у сфері молодіжної політики.

Об'єкт дослідження – процес взаємодії громадських організацій з органами державної влади та місцевого самоврядування в контексті формування і реалізації молодіжної політики.

Предмет дослідження – механізми, форми, інституційні інструменти та ефективність співпраці громадських організацій та органів влади у сфері молодіжної політики.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи структурно-логічного й системного аналізу, порівняльно-історичний метод, інституційний та нормативно-правовий аналіз, економіко-статистичні підходи, аналіз індикаторів сталості громадянського суспільства (CSOSI), кейс-метод для вивчення практик молодіжних організацій і молодіжних рад, а також аналітичне узагальнення з метою формування практичних рекомендацій.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, молодіжними радами та громадськими організаціями для вдосконалення інституційної взаємодії, розроблення цільових програм молодіжної політики, налагодження партнерства та впровадження практик участі молоді у виробленні рішень. Запропоновані рекомендації можуть бути інтегровані у практику громад для підвищення ефективності молодіжної політики, як у воєнних, так і в післявоєнних умовах відбудови.

Апробація результатів. Основні положення та результати дослідження були представлені на науково-практичних конференціях з проблематики молодіжної політики та розвитку громадянського суспільства, а також обговорені на засіданнях кафедри.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг становить 58 сторінок, включаючи 4 таблиці і 3 рисунки. Список використаних джерел містить 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ОРГАНАМИ ВЛАДИ В МОЛОДІЖНІЙ ПОЛІТИЦІ

1.1. Сутність, принципи та нормативно-правове забезпечення молодіжної політики в Україні

Молодіжна політика в сучасних демократичних державах набула статусу повноцінного стратегічного напрямку публічного управління, що пояснюється тим, що молодь водночас є демографічною основою майбутнього розвитку, носієм інноваційних практик і соціальним агентом трансформацій. Тому держави, які прагнуть забезпечити сталий соціально-економічний розвиток, інституціоналізують молодіжну політику як окремий комплекс інструментів, поєднуючи соціальну, культурну, економічну, безпекову, освітню та громадянську складові.

У науковому дискурсі цілком домінує думка, що молодіжна політика повинна базуватися на цілісній системі інституцій, правових норм і стабільних каналів участі молоді у виробленні публічних рішень. Саме цю тезу послідовно обґрунтовує Л. Жужа, яка, аналізуючи європейські підходи до формування молодіжної політики, наголошує, що ефективна модель можливе лише за умови поєднання нормативної визначеності, стабільних інституцій участі та партнерської взаємодії між державою та молодіжними організаціями. На думку дослідниці, сучасна українська молодіжна політика перебуває у процесі еволюційного зближення з європейськими моделями, проте їй досі бракує повної інтеграції механізмів молодіжної участі та системного підходу до молодіжної роботи [Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

Подальший розвиток теоретико-методологічних засад молодіжної політики значно посилюється після початку повномасштабної агресії Росії проти України. У публікаціях останніх років молодіжна політика дедалі частіше розглядається не

лише як соціальний чи освітній напрям, а як ключовий елемент національної стійкості. В. Панасюк у своїх дослідженнях підкреслює, що молодіжні громадські організації вже виконують функції, властиві інституціям громадянської безпеки: мобілізація волонтерських ресурсів, підтримка територіальних громад, участь у гуманітарних програмах, формування політичної суб'єктності молоді. Науковець робить висновок, що включення молоді до системи ухвалення рішень є необхідною умовою зміцнення обороноздатності та суспільної згуртованості **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

У цілому, сучасний підхід до молодіжної політики охоплює три взаємопов'язані концепти:

1. Молодіжна політика – сфера публічного управління, спрямована на створення умов для самореалізації молоді, її участі в суспільному житті, розвитку компетентностей та інтеграції в соціально-економічні процеси.
2. Державна молодіжна політика – нормативно структурована діяльність органів влади, яка включає планування, фінансування, моніторинг, створення інфраструктури, партнерство з громадськими організаціями.
3. Молодіжна робота – практичний інструмент молодіжної політики, що охоплює неформальну освіту, волонтерство, молодіжні центри, програми мобільності, ініціативи громадських організацій.

Таке концептуальне розмежування дозволяє зосередити увагу не лише на інституціях влади, але й на громадянському суспільстві, що є ключовим елементом в європейській молодіжній парадигмі.

Сучасний підхід до визначення молодіжної політики в Україні закріплений у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX. Закон визначає молодіжну політику як напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних умов для розвитку молоді, її самореалізації, участі в житті суспільства та прийнятті рішень **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. При цьому державна молодіжна політика» у вузькому змісті може інтерпретуватися як сукупність діяльності органів державної влади та органів місцевого

самоврядування щодо реалізації цих цілей – через нормативне регулювання, програми, фінансові інструменти та інституційні механізми (молодіжні ради, фонди, центри тощо). У наукових працях це розрізнення часто фіксується як різниця між ширшим поняттям «youth policy» (що охоплює діяльність держави, громадянського суспільства, бізнесу) і «state youth policy», що належить до сфери публічної влади [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Ключовим елементом сучасної молодіжної політики є «молодіжна робота». Закон України «Про основні засади молодіжної політики» трактує її як діяльність, спрямовану на створення можливостей для особистісного розвитку, неформальної освіти, соціальної інтеграції та участі молоді, яку здійснюють молодіжні працівники, інституції та організації (зокрема громадські об'єднання) [**Помилка! жерело посилання не знайдено.**]. У європейському дискурсі молодіжна робота розуміється як широкий спектр соціальних, культурних, освітніх, екологічних і політичних активностей «з молоддю, для молоді та за участю молоді», спрямованих на формування ключових компетентностей, розвиток активного громадянства і здатності молодих людей впливати на рішення у своїх громадах [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Таким чином, молодіжна робота іступає практичним виміром реалізації молодіжної політики та одним із головних каналів взаємодії органів влади з громадськими організаціями молоді.

Європейські підходи до молодіжної політики кодифіковано в EU Youth Strategy 2019–2027 – рамковому документі ЄС у сфері співробітництва щодо молоді. Стратегія базується на трьох ключових засадах – *Engage, Connect, Empower* («залучити, поєднати, надихнути/надати спроможності») і реалізується через 11 Європейських молодіжних цілей (European Youth Goals), серед яких: рівність усіх гендерів, інклюзивні суспільства, якісне навчання, психічне здоров'я та добробут, якісна зайнятість для всіх, сталий «зелений» Європейський простір, молодь у сільських територіях, молодіжні організації та програми ЄС тощо [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Стратегія підкреслює необхідність міжсекторального підходу («joined-up implementation across sectors»), активної участі молоді в демократичному житті, підтримки молодіжної роботи та

розвитку партнерства між державою, органами місцевого самоврядування й громадянським суспільством.

Український Закон «Про основні засади молодіжної політики» імплементує низку цих принципів у національний контекст. Серед базових принципів молодіжної політики, закріплених у законі, – орієнтація на права людини та гідність молоді, рівність і недискримінація, інклюзивність, участь молоді в ухваленні рішень, партнерство держави з молоддю та її об'єднаннями, міжсекторальність політики, підтримка молодіжної інфраструктури, доказовість **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. В аналітичних дослідженнях ідкреслюється, що саме перехід від патерналістської моделі («держава – для молоді») до партисипативної («держава – разом із молоддю та її організаціями») відповідає сучасним європейським стандартам та зміщує акцент із соціальної опіки на підтримку автономії й відповідальності молодих громадян **[Помилка! жерело посилання не знайдено.]**.

Важливим є також принцип безпекової спрямованості молодіжної політики. В. Панасюк обґрунтовує, що за умов повномасштабної збройної агресії молодіжна політика виступає інструментом зміцнення національної безпеки: через формування патріотизму, стійкості, готовності до участі в обороні, волонтерстві, відбудові, а також через інтеграцію молоді в процеси ухвалення рішень у сфері безпеки та оборони **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**, що вимагає ід держави не лише нормативного закріплення «політики участі», а й впровадження інноваційних інструментів співпраці з молодіжними громадськими організаціями.

Еволюція нормативної бази української молодіжної політики охоплює кілька етапів. У 1990-х роках її основою стали Декларація Верховної Ради України «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р., № 2859-ХІІ) та Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р., № 2998-ХІІ), який визначав законодавчі засади соціального становлення молоді, повноваження органів влади та фінансові гарантії підтримки молодіжних і дитячих програм **[Помилка! Джерело**

осилання не знайдено.]. Згодом цей закон втратив чинність з 22.05.2021 р. у зв'язку з прийняттям Закону № 1414-IX, що відобразило перехід від «соціального становлення» до комплексної, євроінтегрованої моделі молодіжної політики.

Основні особливості нормативно-правового забезпечення молодіжної політики наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Узагальнений аналіз основних нормативно-правових актів у сфері
молодіжної політики**

Нормативно-правовий акт	Рік прийняття / чинності	Ключові положення щодо молодіжної політики	Значення для взаємодії органів влади та громадських об'єднань
Конституція України	1996	Гарантує права і свободи людини, право на об'єднання (ст. 36), право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38), право на освіту, соціальний захист тощо.	Створює базові конституційні гарантії участі молоді в політичному та громадському житті, закріплює свободу об'єднання як передумову діяльності молодіжних організацій.
Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» № 2859-XII	1992	Визначає цілі та принципи державної молодіжної політики, гарантії прав молоді, напрями підтримки освіти, працевлаштування, житлового забезпечення, дозвілля.	Задала рамку для подальшого розвитку законодавства, декларувала важливість участі молоді та її організацій у формуванні політики, але мала обмежені механізми реалізації.
Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» № 2998-XII (втратив чинність)	1993 (втрата чинності 2021)	Регулював питання соціального становлення молоді, повноваження органів влади, фінансування програм, визначав поняття молоді, соціальні норми та нормативи.	Формував перше системне правове поле молодіжної політики; однак був орієнтований переважно на соціально-захисну модель, з обмеженим інструментарієм участі молодіжних організацій у прийнятті рішень.
Закон України «Про основні засади молодіжної політики» № 1414-IX	2021 (чинний, із подальшими змінами)	Дає сучасні дефініції «молодіжна політика», «молодіжна робота», встановлює принципи, напрями та механізми реалізації політики; закріплює участь молоді у формуванні політики, створення Українського молодіжного фонду, розвиток молодіжних центрів.	Інституціоналізує партнерство держави з молодіжними та дитячими громадськими об'єднаннями; передбачає залучення їх до розробки і реалізації програм, участь у конкурсах проєктів, консультативно-дорадчих органах (молодіжні ради при ОМС та органах державної влади).
Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» № 94/2021	2021	Визначає стратегічні пріоритети молодіжної політики до 2030 р., орієнтовані на конкурентоспроможність, участь, здоров'я, безпеку, цифрові навички та інклюзію молоді; декларує відповідність європейським стандартам.	Підкреслює необхідність розробки та реалізації заходів за участю молоді й молодіжних громадських організацій; передбачає партнерство держави, органів місцевого самоврядування, бізнесу та громадянського суспільства в реалізації стратегічних цілей.
Закон України «Про громадські	2012 (діюча редакція з 2013 р.)	Визначає правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання;	Створює правову рамку для діяльності молодіжних НУО як повноцінних учасників публічної

об'єднання» № 4572-VI		регулює створення, реєстрацію, діяльність і припинення громадських об'єднань, у тому числі молодіжних і дитячих.	політики; забезпечує можливість їхньої участі в консультаціях із владою, реалізації проєктів за бюджетні кошти, адвокації інтересів молоді, у тому числі в сфері молодіжної політики.
-----------------------	--	--	---

Джерело: Побудовано авторкою за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.; REF_Ref215040417 \r \h Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

У сучасних наукових публікаціях підкреслюється, що прийняття Закону 1414-IX і Національної молодіжної стратегії до 2030 року означає перехід до нової парадигми, у якій молодіжна політика розглядається як частина ширшої системи публічного управління, інтегрованої з політикою національної безпеки, освіти, зайнятості та розвитку громадянського суспільства [Помилка! Джерело осилання не знайдено.]

При цьому зберігаються й нерозв'язані проблеми – патерналізм, розрив між програмними документами і реальними механізмами реалізації, формальний моніторинг, нерівномірний розвиток молодіжної інфраструктури в громадах.

Таким чином, сутність сучасної молодіжної політики України полягає у переході від вузько соціально-захисного підходу до комплексної, партисипативної та євроінтегрованої моделі, де молодіжна робота й молодіжні громадські організації стають ключовими провайдерами змін. Нормативно-правова база – від Конституції та базових законів до Національної молодіжної стратегії – закріплює принципи прав людини, участі, інклюзивності та партнерства, а також створює інституційні механізми для взаємодії органів влади з громадським сектором у сфері молодіжної політики. Це є нормативною передумовою для подальшого дослідження специфіки взаємодії конкретної громадської організації з органами влади в питаннях молодіжної політики у наступних розділах дипломної роботи.

1.2. Роль та функції громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики

Розгортання молодіжної політики як окремого напрямку публічного управління закономірно посилює роль громадських організацій, насамперед молодіжних та дитячих об'єднань, які виступають інституціалізованою формою громадянської активності молоді. У політичній науці й теорії публічного управління вони розглядаються як ключові суб'єкти громадянського суспільства, що забезпечують перехід від патерналістської моделі «політики для молоді» до партисипативної моделі «політики разом із молоддю». Л. Жужа, аналізуючи трансформацію молодіжної політики України, підкреслює, що саме завдяки зростанню структурованої активності молоді та розвитку організацій, які її представляють, стає можливою побудова цілісної системи правових норм та інститутів участі, що наближає українську модель до європейських стандартів [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. В. Панасюк, у свою чергу, кцентує на тому, що громадські організації молоді інтегруються в контекст національної безпеки й фундаментальних національних інтересів, оскільки через них держава отримує канали легітимної мобілізації молодого покоління для зміцнення обороноздатності, стійкості та суспільної згуртованості [Помилка! жерело посилання не знайдено.].

У концептуальному плані громадські організації виконують насамперед *представницько-адвокаційну функцію*. Вони артикулюють інтереси різних груп молоді (студентської, сільської, внутрішньо переміщеної, молоді з інвалідністю тощо) та транслюють їх у публічну політику через участь у консультаціях, громадських слуханнях, роботі молодіжних рад, творенні локальних стратегій і програм. Панасюк показує, що саме інститути громадянського суспільства формують «інфраструктуру участі» молоді в питаннях національної безпеки й гуманітарної політики, забезпечуючи зворотний зв'язок між владою та молодим поколінням [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. У дослідженнях, присвячених комунікації влади й громадськості в умовах війни, О. Корнієвський

демонструє, що громадські організації стають посередниками у кризовій комунікації, беручи участь у спростуванні дезінформації, формуванні довіри до публічних інститутів, а також у виробленні рекомендацій для органів влади на основі запиту «знизу» [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Таким чином, представницько-адвокаційна функція громадських організацій у молодіжній політиці полягає не лише у вираженні інтересів, а й у формуванні каналів комунікації та горизонтальної відповідальності між владою і молоддю.

Другою засадничою є *сервісна та проєктно-інноваційна функція*. У сучасних умовах значна частина програм молодіжної політики реалізується саме через громадські організації, які виступають операційними провайдерами послуг: неформальної освіти, волонтерських програм, психологічної підтримки, програм зайнятості та підприємництва молоді, інтеграційних ініціатив для внутрішньо переміщених осіб. О. Польовик, аналізуючи соціальну молодіжну політику України в умовах воєнного стану, підкреслює, що саме громадські й волонтерські організації стали осередками підтримки молоді, яка зазнала втрат, вимушеного переміщення, втрати доступу до освіти й інфраструктури; через них реалізуються програми психологічної реабілітації, освітні онлайн-курси, волонтерські проєкти з відбудови громад [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. В. Сичова та Т. Самофалова, розглядаючи молодіжну політику в повоєнному відновленні, наголошують, що еволюція від «соціально-державної» до універсалістської моделі можлива лише за умови розбудови міжсекторного соціального партнерства, де громадські організації виступають рівноправними учасниками поряд з органами влади та бізнесом [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. У цій логіці функція громадських організацій полягає в розробленні та реалізації інноваційних молодіжних програм, адаптованих до локальних потреб, що значно розширює спроможність держави в реалізації молодіжної політики.

Третім ключовим виміром є *партнерська та координаційна функція* у форматі «держава – громадські організації – бізнес». У дослідженні О. Сенишин, Н. Ільків і Є. Уголькова показано, що громадські організації виконують роль

«інституційного вузла» у трикутнику взаємодії, оскільки здатні поєднувати ресурси й компетенції державних структур та приватного сектору, з одного боку, та соціальні потреби цільових груп – з іншого [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Для молодіжної політики це означає, що громадські організації залучають бізнес до фінансування молодіжних проєктів, організують програми наставництва, стажування й соціального підприємництва, а також виступають платформи для публічно-приватного партнерства в сфері молодіжної інфраструктури (молодіжні центри, хаби, коворкінги). Концепція міжсекторного соціального партнерства, на якій наполягають Сичова В. та Самофалова Т., передбачає, що саме громадські ініціативи можуть бути «точкою входу» для молоді в простір економічних і суспільних можливостей, поєднуючи політичні, соціальні та економічні виміри молодіжної політики [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Важливою складовою діяльності громадських організацій є також *контрольна та моніторингова функція* щодо органів влади. У працях, присвячених взаємодії публічної влади та інститутів громадянського суспільства, наголошується, що саме активний громадський сектор забезпечує контроль за прозорістю державних рішень, знижує ризики корупції, посилює підзвітність влади [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. В. Докаленко, аналізуючи владно-суспільну взаємодію в умовах повномасштабної війни, зауважує, що значна частина громадських об'єднань трансформувалася у стійкі волонтерські структури, які не тільки виконують гуманітарні та оборонні функції, а й фіксують порушення прав людини, моніторять ефективність використання ресурсів, збирають дані про потреби населення, зокрема молоді [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Для молодіжної політики така контрольна функція означає оцінку реальної доступності програм для різних категорій молоді, аналіз бар'єрів участі, моніторинг якості молодіжної інфраструктури й освітніх можливостей, а також формування аргументованих пропозицій щодо корекції державних та місцевих програм.

Нарешті, громадські організації виконують *інтеграційну та ідентифікаційну функції*, які особливо посилюються в умовах війни та повоєнного відновлення. Панасюк В. розглядає молодіжні організації як середовище формування патріотичної ідентичності, солідарності та готовності до участі в обороні держави, волонтерстві й відбудові, підкреслюючи, що молодіжна політика стає складовою гуманітарної безпеки [**Помилка! Джерело осилання не знайдено.**]. У працях, присвячених молодіжній політиці в поствоєнному контексті, наголошується, що участь молоді в діяльності громадських організацій сприяє відновленню довіри до інститутів влади, реконструкції локальних спільнот, реінтеграції ветеранів і внутрішньо переміщених осіб [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! ерело посилання не знайдено.**]. У цьому вимірі молодіжні громадські організації виконують роль «інституційних мостів» між індивідуальним досвідом молодих людей і макрополітичними цілями держави.

Узагальнюючи наведені теоретичні підходи, доцільно систематизувати роль громадських організацій у вимірі їхніх ключових функцій. Така систематизація дає змогу показати, що громадські об'єднання молоді не є «допоміжною ланкою» реалізації державних рішень, а виступають самостійними суб'єктами публічної політики, які формують порядок денний, пропонують інноваційні інструменти роботи з молоддю, забезпечують координацію міждержавних, місцевих та громадських ініціатив (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Основні ролі та функції громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики

№ з/п	Функція громадських організацій	Зміст функції (сутнісна характеристика)	Типові інструменти реалізації	Рівень реалізації
1	Представницько-адвокаційна	Артикуляція та захист інтересів різних груп молоді, трансляція їхніх потреб у публічну політику, участь у формуванні та корекції рішень органів влади	Громадські консультації, петиції, участь у молодіжних радах, громадські слухання, експертні опитування, участь у розробці стратегій та програм	Державний, регіональний, місцевий

2	Сервісна та проєктно-інноваційна	Надання послуг і реалізація програм для молоді (освітніх, соціальних, культурних, реабілітаційних), розробка й апробація інноваційних моделей роботи з молоддю	Програми неформальної освіти, тренінги, волонтерські ініціативи, молодіжні табори, інкубатори проєктів, психологічна підтримка	Регіональний, місцевий
3	Партнерська та координаційна	Поєднання ресурсів і компетентностей органів влади, бізнесу та громад для реалізації молодіжної політики, формування міжсекторного соціального партнерства	Спільні програми й проєкти, публічно-приватне партнерство, меморандуми про співпрацю, програми наставництва, стажування, соціальне підприємництво	Державний, регіональний, місцевий
4	Контрольна та моніторингова	Громадський контроль за дотриманням прав молоді, прозорістю та ефективністю реалізації молодіжних програм, моніторинг потреб молоді й оцінка результативності політики	Громадський моніторинг, аналітичні звіти, тіньові звіти, публічні звітування органів влади, участь у громадських радах, адвокаційні кампанії	Державний, регіональний, місцевий
5	Інтеграційна та ідентифікаційна	Формування громадянської та національної ідентичності молоді, інтеграція різних груп (ВПО, ветерани, молодь з вразливих категорій) у локальні спільноти, зміцнення солідарності	Патріотичні й волонтерські ініціативи, молодіжні хаби та простори, програми соціальної інтеграції, ком'юніті-проєкти	Регіональний, місцевий

Джерело: Побудовано авторкою за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

Отже, роль громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики виходить далеко за межі традиційного розуміння «громадської активності». Вони одночасно є представниками інтересів молоді, розробниками й провайдерами програм, партнерами держави й бізнесу, інструментами контролю та моніторингу, а також агентами інтеграції й формування ідентичності. Саме така багатофункціональність робить їх ключовим суб'єктом взаємодії з органами влади в питаннях молодіжної політики та задає рамку для подальшого аналізу конкретних форм співпраці на рівні окремої громади чи громадської організації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ З ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПИТАННЯХ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Діяльність громадських організацій у формуванні та реалізації молодіжної політики України

Україна пережила потужний сплеск молодіжної громадської активності після Революції Гідності 2013–2014 років. Молодь стала рушієм протестів на Майдані, а згодом – активним учасником розбудови громадянського суспільства. Відразу після Євромайдану сформувалася хвиля нових молодіжних організацій та ініціатив, орієнтованих на захист прав і свобод, впровадження реформ та розвиток волонтерського руху. Волонтерська мережа «Euromaidan SOS» була створена молодими правниками для надання правової допомоги постраждалим, коаліція «Реанімаційний пакет реформ» (РПР) об'єднала низку громадських організацій, у тому числі молодіжних, для просування демократичних перетворень. Молодь дедалі більше усвідомлювала, що політика – це не лише сфера діяльності професійних політиків, і почала впливати на суспільні зміни безпосередньо через громадські об'єднання, що заклало підґрунтя для активнішої участі молоді у формуванні молодіжної політики як системи державних рішень і програм, спрямованих на підтримку розвитку молодого покоління.

Водночас після революційних подій молодим активістам довелося шукати нові канали впливу на офіційну політику. В українському політичному середовищі традиційно домінували старші еліти та великі економічні групи, що ускладнювало «прорив» молоді у владні структури. За таких умов саме громадські організації стали головним інструментом, через який молоді люди могли артикулювати свої потреби й просувати зміни. У 2014–2018 роках молодіжні ГО зосередили діяльність на кількох ключових напрямках:

– адвокація реформ та прав молоді (оновлення освітньої політики, поліпшення умов входження молоді на ринок праці, боротьба з корупцією, підвищення прозорості публічної влади);

– волонтерство та підтримка вразливих груп (допомога Збройним Силам України, внутрішньо переміщеним особам, дітям і молоді в прифронтових територіях, людям з інвалідністю тощо);

– розвиток місцевих громад (локальні ініціативи, спрямовані на покращення інфраструктури, освітнього середовища, екологічної ситуації, культурного життя громад) **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

У результаті вже наприкінці 2010-х років сформувався потужний пласт молодіжних громадських організацій, здатних не лише реалізовувати окремі проекти, а й вимагати від держави системнішого залучення молоді до вироблення політики та створення інституційних умов для її самореалізації. Наступний етап розвитку позначився поступовою інституціалізацією молодіжної політики України за активної участі громадянського суспільства.

Після 2019 року держава почала оновлювати підходи до молодіжної політики, і громадські організації стали ключовими партнерами в цьому процесі. У 2019–2020 рр. відбулися важливі структурні зміни: спочатку молодіжну політику передали новоствореному Міністерству культури, молоді та спорту, де, однак, спочатку навіть не було окремого департаменту по роботі з молоддю **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. Такий старт викликав критику ГО, дже рішення приймалися без консультацій з молоддю. Зокрема, уряд започаткував дорогу Національну програму мобільності молоді (бюджет близько 500 млн грн на 2020 р.) теж без залучення молодіжних організацій **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. ГО ставили питання про доцільність витрати таких коштів на неперевірену програму, наголошуючи на необхідності *демократичних консультацій*.

Втім, вже у 2020 р. влада врахувала критику й почала активно співпрацювати з молодіжним сектором:

- *Оновлення законодавства.* У парламенті поновили розгляд законопроекту “Про молодь”, який лежав без руху з 2015 р. Молодіжні організації та експерти включилися в робочу групу, і завдяки щотижневим зустрічам та консультаціям вдалося суттєво переробити текст закону [Помилка! жерело посилання не знайдено.]. У результаті було розроблено новий прогресивний проект “Про основні засади молодіжної політики”, який Верховна Рада ухвалила в першому читанні у липні 2020 року [Помилка! жерело посилання не знайдено.]. Хоча законопроект базувався на напрацюваннях ще 2015 року, його положення актуалізували: наприклад, уточнили вікові межі молоді, включили поняття “*молодіжна інфраструктура*”, прописали важливість інституційної підтримки молодіжних організацій [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. актично близько 80% тексту було оновлено спільними зусиллями чиновників та ГО, що свідчить про суттєвий внесок громадськості в формування законодавства.
- *Роль коаліцій ГО.* важливу експертну підтримку надала профільна група РПР (коаліції «Реанімаційний пакет реформ») з питань молодіжної політики [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. Коли ухвалення закону атягувалося, ця громадська платформа домоглася впровадження багатьох його положень через підзаконні акти уряду та накази міністерств. Тобто ще до прийняття закону більшість новацій (нові формати молодіжної роботи, конкурси проєктів тощо) вже почали працювати на практиці завдяки тиску громадянського суспільства.
- *Національна молодіжна стратегія 2030.* Визначальним кроком стало ухвалення Указом Президента Національної стратегії розвитку молоді до 2030 року у березні 2021 р. [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. ей рамковий документ окреслив пріоритети держави у молодіжній сфері на десятиріччя – безпека, здоров’я, розвиток компетенцій та інтеграція молоді. Важливо, що стратегія передбачає консолідацію зусиль держави, суспільства, політичних і громадських організацій та бізнесу для

досягнення цих пріоритетів. До розробки стратегії були залучені молодіжні експерти і лідери НУО, зокрема *Національна молодіжна рада України* та інші об'єднання, за підтримки міжнародних партнерів (наприклад, UNICEF). Стратегія 2030 стала спільним продуктом держави і громадянського суспільства, закріпивши принцип партнерства **[Помилка! жерело посилання не знайдено.]**.

- *Державні програми з урахуванням ГО*. На заміну попередній програмі “Молодь України 2016–2020” уряд розробив нову Державну цільову соціальну програму “Молодь України” на 2021–2025 роки **[Помилка! жерело посилання не знайдено.]**. Концепцію цієї програми обговорювали публічно за участю громадськості. Програма передбачила фінансування молодіжних заходів, конкурси проєктів серед ГО, підтримку розбудови молодіжної інфраструктури. На регіональному і місцевому рівнях також почали ухвалювати власні *цільові програми роботи з молоддю*, чому сприяла децентралізація влади. Новостворені об'єднані громади (ОТГ) все активніше інвестували у молодіжні простори, заходи і гранти для місцевих ініціатив молоді **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

Одним із значущих прецедентів співпраці влади й ГО стало ухвалення спеціального закону на підтримку скаутської організації «Пласт» – найстарішої української молодіжної організації. Закон «Про державне визнання і підтримку Пласту» був прийнятий попереднім парламентом, ветований у 2019 р., але згодом доопрацьований і ухвалений конституційною більшістю **[Помилка! Джерело осилання не знайдено.]**. Це перший подібний закон в Європі, що засвідчив готовність держави підтримувати визначні молодіжні об'єднання. Важливо, що цього вдалося досягти завдяки тривалій адвокаційній кампанії пластунів та їх союзників у владі.

Національна молодіжна рада України в цей період стала ключовим посередником між молоддю та урядом. Дана платформа об'єднала понад 100 всеукраїнських і місцевих молодіжних організацій, маючи осередки в 16 областях **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. Національна молодіжна рада

країни координувала спільні позиції молоді, проводила опитування і дослідження (наприклад, “Індекс молоді”), розробляла пропозиції до планів дій та стратегій органів влади. Представники Національної молодіжної ради України та інших ГО увійшли до робочих груп при Міністерстві молоді і спорту, брали участь у підготовці нормативних актів і моніторингу їх виконання. Все це заклало основу партнерської моделі реалізації молодіжної політики: держава формує політику за активної участі громадськості, а ГО допомагають втілювати її в життя.

Співпраця держави і громадських організацій у сфері молодіжної політики найбільш помітна на етапі реалізації конкретних програм та проектів. Після 2014 року в Україні з’явилися сотні прикладів, коли молодіжні ГО виконували роль *виконавців* державної молодіжної політики або успішно реалізовували власні ініціативи, що доповнювали політичні цілі. Розглянемо ключові напрямки співпраці та реальні кейси детальніше.

1. *Підготовка кадрів для молодіжної роботи.* З 2014 р. запрацювала державна програма “Молодіжний працівник” за підтримки ПРООН, яка навчає активістів та держслужбовців ефективно працювати з молоддю [Помилка! жерело посилання не знайдено.]. Станом на 2020 р. курс “Молодіжний працівник” пройшли майже 3000 осіб по всій Україні. З 2018 р. ввели спеціальний модуль з громадянської освіти, що допомагає молодіжним працівникам залучати молодь до життя громади. Завдяки цій програмі у містах і селах з’явилися кваліфіковані фахівці (як з ГО, так і з органів влади), здатні організувати молодіжні центри, заходи, консультивати молодих людей.

2. *Створення молодіжних центрів і просторів.* Важливою складовою політики є розбудова інфраструктури для змістовного дозвілля та розвитку молоді. Часто ініціаторами створення *молодіжних центрів* виступають саме місцеві ГО чи активісти. Приклад – містечко Підгородне (Дніпропетровщина), де молодіжна активістка Валентина Гуз разом з ГО “Дивна Україна” домоглася відкриття молодіжного центру в приміщенні бібліотеки [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. Спочатку молодь подала петицію до міської влади, обґрунтувавши потребу у просторі для 20 тисяч юнаків і дівчат міста. Влада підтримала ідею, і в

бібліотеці облаштували центр, де тепер проходять тренінги з адвокації, волонтерства, скаутингу та інші освітні заходи для молоді.

Схожий кейс – місто Тараща на Київщині, де завдяки проекту ГО “Сім’я від А до Я” активна молодь перетворила читальню бібліотеки на Центр молодіжних інновацій [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. Там молоді люди тримали вільний простір для самореалізації – проводяться тренінги з критичного мислення, медіаграмотності, ІТ, діють гуртки та коворкінг. В обох випадках ГО співпрацювали з місцевою владою: спільно шукали приміщення, ремонтували, залучали гранти на обладнання. Такі центри виконують завдання державної молодіжної стратегії щодо *розвитку компетенцій і соціальної активності* молоді, але реалізовані “знизу” самими молодими людьми.

3. *Адвокація та вирішення місцевих проблем.* Молодіжні організації часто стають каталізаторами вирішення конкретних проблем у громадах, що відповідають інтересам молоді. У місті Луцьку команда випускників програми “Молодіжний працівник” позначила на карті неосвітлені та небезпечні ділянки вулиць і звернулася до міськради та поліції з вимогою виправити ситуацію [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. В результаті ліхтарі встановили а чотирьох проблемних відрізках – реальний приклад того, як молодіжна ініціатива покращила безпеку громади. Інший приклад – молодіжні команди “Modern Ladies” і “Panzer” в місті Чорноморськ (Одещина) у 2023 році [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. За підтримки програми UPSHIFT (реалізується UNICEF) ці групи реалізували проекти: “Modern Ladies” організували серію заходів для дівчат з розвитку кар’єри, подолання гендерних стереотипів (тренінги, арт-терапія, зустрічі з успішними жінками), охопивши близько 300 учасниць. “Panzer” провели цикл дебатів і тренінгів з прав людини та участі в самоврядуванні для школярів 14–18 років, теж охопивши понад 300 молодих людей. Ці дві команди згодом об’єдналися і створили власну громадську організацію “Академія молодіжного лідерства”, яка продовжує роботу в трьох напрямках – підтримка молоді, спорт та волонтерство [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. Першим великим заходом нового об’єднання став

“Форум молоді Чорноморська” з участю 120 представників молодіжних спільнот міста. Цей кейс показує повний цикл: від локальної ініціативи – до інституалізації у вигляді ГО та проведення масштабних заходів, що сприяють молодіжній політиці на місцевому рівні (зокрема, розвитку навичок та участі молоді в житті громади).

4. *Молодіжні ради та участь в управлінні.* Інституційним механізмом участі молоді у прийнятті рішень стали *молодіжні ради* – консультативно-дорадчі органи при місцевих радах та адміністраціях. Хоча молодіжні ради існували і раніше, саме після 2015 р. їхня роль зросла. Новації законодавства закріпили принцип, що молодь має долучатися до вироблення рішень, які її стосуються. За Законом “Про основні засади молодіжної політики” (ухваленим остаточно у 2025 р.) молодіжні ради можуть створюватися при міських, обласних радах, виконкомах та навіть при Верховній Раді АР Крим. Такі ради мають право подавати пропозиції до порядку денного, оцінювати виконання молодіжних програм, долучатися до розробки актів та контролю їх виконання [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**]. Ще до прийняття цього закону мережа молодіжних рад активно ширилась: станом на вересень 2020 року була створена “Українська асоціація молодіжних рад”, що об’єднала 38 рад з 20 регіонів (у 2024 р. вона налічувала вже 74 ради [**Помилка! жерело посилання не знайдено.**]). Молодіжні ради отримують дедалі більшу підтримку від влади і стають справжніми школами демократії для активної молоді. Вони дозволяють юнакам і дівчатам вчитися формулювати колективні інтереси та взаємодіяти з посадовцями. Згідно зі звітами, на місцевому рівні молодіжні ради вже добиваються реальних змін – від впровадження бюджетів участі, де молодь вирішує, на що витратити частину бюджету громади, до створення нових просторів для дозвілля молоді. Показово, що навіть під час війни в умовах воєнного стану молодіжні ради лишаються дієвими: їх діяльність *не призупинена*, на відміну від виборів чи інших інститутів, тож вони є чи не єдиним демократичним майданчиком для молоді в цей період.

Повномасштабне російське вторгнення у лютому 2022 року стало величезним випробуванням для молодіжної політики і громадянського суспільства

України. Молодіжні організації, однак, продемонстрували високу гнучкість та стійкість, швидко переналаштувавши свою діяльність на потреби воєнного часу. Узагальнення ключових напрямів діяльності молодіжних ГО у цей період подано в таблиці 2.1.

Наведена таблиця дозволяє побачити, що в умовах війни відбувається сутнісна трансформація акцентів молодіжної політики: центр ваги зміщується від “класичних” програм розвитку молоді до безпекового, гуманітарного та відбудовчого виміру, але при цьому зберігається логіка молодіжної участі та самореалізації. Кожен із виділених напрямів діяльності водночас виконує подвійну функцію: оперативну (задоволення нагальних потреб під час війни) та стратегічну (збереження й посилення людського і соціального капіталу молодого покоління).

Таблиця 2.1

**Ключові напрями діяльності молодіжних ГО України
в умовах війни (2022–2025 рр.)**

№ з/п	Ключовий напрям діяльності молодіжних ГО в умовах війни	Зміст напрям (сутнісна характеристика)	Типові форми та інструменти реалізації	Приблизні приклади організацій / кейсів
1	Волонтерська та гуманітарна підтримка	Негайна мобілізація молоді для задоволення потреб військових і цивільних, підтримка стійкості громад в умовах бойових дій	Збір і доставка гуманітарної допомоги, плетіння маскувальних сіток, евакуація людей, логістична підтримка	Локальні волонтерські ініціативи, молодіжні ГО, волонтерські центри при молодіжних просторах
2	Відбудова житла та просторове відновлення громад	Відновлення пошкоджених домогосподарств та об'єктів громади з поєднанням компонентів неформальної освіти й молодіжного лідерства	Волонтерські табори, ремонтні виїзди «місцеві + приїжджі», проєкти з відновлення інфраструктури	Мережа таборів «Building Ukraine Together (BUR)», локальні ініціативи відбудови
3	Трансформація молодіжної інфраструктури у гуманітарні та освітньо-	Перепрофілювання молодіжних центрів у прихистки та центри комплексної	Створення шелтерів, психологічні та арт-терапевтичні програми, спортивні	Urban Camp (Львів), молодіжні центри громад, осередки YMCA,

	психологічні хаби	підтримки ВПО і постраждалої молоді	та освітні активності	локальні ініціативні групи
4	Громадянська участь і збереження демократичних практик	Підтримка діалогу молоді з владою, участь у виробленні рішень з відбудови, збереження інституцій участі під час воєнного стану	Діяльність молодіжних рад, участь у робочих групах, громадські слухання, експертні консультації	Молодіжні ради при органах місцевого самоврядування, національні молодіжні платформи
5	Психосоціальна підтримка та інтеграція вразливих груп	Допомога молодим ВПО, сім'ям військових та молоді з прифронтових територій; розвиток навичок стійкості та самопомоги	Групи психологічної підтримки, тренінги з подолання стресу, арт-терапія, молодіжні клуби, інтеграційні програми	Молодіжні простори, ГО, що працюють із ВПО, студентські ініціативи, локальні хаби

Джерело: Побудовано авторкою за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

По-перше, волонтерська та гуманітарна діяльність стала тестом на спроможність молоді швидко мобілізуватися та працювати в умовах високої невизначеності. Масові приклади плетіння сіток, сортування гуманітарної допомоги, організації евакуаційних рейсів демонструють, що молодіжні ГО фактично взяли на себе частину функцій, які держава не могла оперативно забезпечити. Це формує у молоді досвід відповідальності й самодіяльності, який у мирний час трансформуватиметься у більш “класичні” форми громадянської активності (участь у місцевому самоврядуванні, розробка стратегій розвитку тощо).

По-друге, відбудовчий напрям поєднує матеріальну реконструкцію з потужним виховним і соціальним ефектом. Найяскравіший кейс – мережа волонтерських таборів Building Ukraine Together (BUR), створена як молодіжна ініціатива ще у 2014 році, а після 2022 року масштабована на всю країну. BUR не лише відновлює пошкоджені будинки у Київській, Чернігівській, Харківській, Миколаївській та інших областях, але й формує у молоді навички лідерства, кооперації, відповідальності за свою громаду [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. Волонтери різних регіонів працюють разом, розбирають завали, ремонтують дахи, відбудовують соціальні об'єкти, що створює стійкі

горизонтальні зв'язки між молоддю Сходу, Півдня та Заходу, а сам процес відбудови трансформується у механізм соціальної консолідації. Подібні практики реалізують і локальні ініціативи – наприклад, молодіжні команди у деокупованій Балаклії, Харкові, Охтирці, які організують «міні-BUR» табори разом із місцевими школами й молодіжними радами.

По-третє, перепрофілювання молодіжних просторів у гуманітарні хаби засвідчує безпрецедентну гнучкість місцевої молодіжної інфраструктури. Найрозвинутіший приклад – Urban Camp у Львові, ініційований командами Street Culture, «Твори!» та студентськими групами. Зі звичайного молодіжного простору Urban Camp перетворився на багатофункціональний центр: прихисток для молодих ВПО, місце для психологічної реабілітації, культурний простір, освітній хаб та спортивний майданчик. Аналогічні кейси спостерігаються у багатьох громадах: молодіжні центри, простори «Майстерня міста» у Запоріжжі та Полтаві, молодіжні хаби «Культура+» та «Вежа» в Івано-Франківську на початку війни також ставали тимчасовими шелтерами, пунктами видачі гуманітарної допомоги або центрами психологічної підтримки. Це демонструє, що молодіжні простори стали елементами критичної інфраструктури стійкості громад.

По-четверте, збереження каналів громадянської участі у воєнний час є фундаментальним фактором підтримання демократичної стійкості держави. Молодіжні ради та молодіжні консультативні органи не лише продовжили роботу, а й розширили функції. Так, молодіжна рада Києва співпрацює з Центром публічної комунікації КМДА у питаннях волонтерського менеджменту; молодіжні ради Львова, Тернополя, Вінниці долучаються до розробки місцевих програм відбудови; молодіжна рада Харківської області працює з військовою адміністрацією щодо потреб молоді у прифронтових громадах. На національному рівні потужну координаційну роль відіграє Національна молодіжна рада України [**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**], яка азом із Європейським молодіжним форумом та структурою Council of Europe Youth Partnership забезпечує міжнародний обмін досвідом і адвокацію

українських молодіжних інтересів у європейському просторі. Таким чином, молодіжні інституції участі не лише вижили, а й адаптувалися до кризових умов, не допустивши демократичного «провалу».

По-п'яте, психосоціальна підтримка та інтеграція вразливих груп переводять молодіжну політику в площину турботи про довгострокову якість людського капіталу. Програми роботи з молодими ВПО, дітьми з прифронтових територій, сім'ями військових сприяють подоланню травматичного досвіду, формують компетентності взаємодопомоги, емпатії та стійкості. Саме через такі практики молодіжні ГО фактично виконують функцію “соціального амортизатора” війни для нового покоління.

Таким чином в умовах повномасштабної агресії молодіжні громадські організації не лише підлаштували свою діяльність під нові виклики, а й перетворилися на один із ключових суб'єктів суспільної стійкості й майбутньої відбудови. Описані вище кейси (Street Culture та Urban Camp, BUR-табори, діяльність молодіжних рад у громадах) конкретизують кожен із виділених напрямів, показуючи, як абстрактні функції молодіжної політики наповнюються реальним змістом у практиці українських громад.

Новий етап розвитку молодіжної політики в Україні пов'язаний із запровадженням у 2021 році системного Закону України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414-IX, який уперше чітко визначив мету, принципи, інструменти та механізми участі молоді й громадських організацій у формуванні та реалізації державної політики, а також із подальшим ухваленням 5 червня 2025 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики» № 4488-IX [Помилка! Джерело посилання не знайдено.], що розширив фінансові інструменти підтримки молодіжної роботи.

По-перше, закон радикально розширив можливості фінансування молодіжних організацій: окрім державних і місцевих бюджетів, дозволено

залучати кошти громадян, бізнесу та благодійних фондів, що зменшує залежність сектору від державних ресурсів і стимулює приватну участь у розвитку молоді.

По-друге, посилено інституційну підтримку: Український молодіжний фонд отримав право надавати не лише проєктні, а й інституційні гранти – на розвиток штатів, офісів та операційної діяльності молодіжних ГО. Прозорість діяльності Фонду забезпечується обов'язковим публічним оприлюдненням усіх рішень.

По-третє, запроваджено нові форми роботи з молоддю: мобільні молодіжні центри для віддалених і постраждалих громад, елементи «Youth Guarantee» у сфері працевлаштування та освіти, а також стимули для бізнесу передавати приміщення молодіжним організаціям на пільгових умовах.

По-четверте, закон закріпив принцип молодіжної участі як юридичну норму: органи влади зобов'язані проводити консультації з молоддю, а статус молодіжних рад як офіційних консультативних органів підтверджено законодавчо.

Загалом документ сформував сучасну екосистему молодіжної політики, у якій держава, громади, бізнес і громадські організації діють як партнери. Важливо, що його ухвалення стало результатом багаторічної адвокаційної роботи самих молодіжних ГО, що продемонстрували здатність не лише до волонтерства та активізму, а й до формування та лобювання стратегічних рішень, важливих для розвитку країни.

2.2. Оцінка ефективності взаємодії громадських організацій з органами влади

Ефективність взаємодії молодіжних громадських організацій з органами державної влади значною мірою визначається загальною якістю інституційного середовища, у якому ОГС здійснюють свою діяльність. Тому перед аналізом конкретних механізмів співпраці (консультацій, партнерств, участі у дорадчих органах, грантової політики) доцільно оцінити системний стан громадянського

суспільства в Україні. Найбільш репрезентативним порівняльним індикатором є Індекс сталості організацій громадянського суспільства (ІСОГС / CSOSI), який вимірює інституційні, правові й організаційні умови діяльності громадських організацій у динаміці.

Індекс сталості організацій громадянського суспільства (ІСОГС / CSOSI) є комплексним інтегральним показником, який вимірює ступінь розвитку та життєздатності громадянського суспільства. Його шкала варіює від 1 до 7 балів, де нижчі значення означають вищу якість інституційного середовища та більшу стійкість громадських організацій. Індекс дозволяє оцінити не лише рівень свободи та правових умов, але й глибину організаційного розвитку, фінансову стійкість, можливості адвокації та ступінь суспільної довіри до сектору **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**

У межах інтерпретації індексу значення 1,0–3,0 вказують на стійкий, інституційно сформований сектор, який наближається до стандартів розвинених демократій. Діапазон 3,1–5,0 характеризує перехідний стан, коли сектор стабілізується, але ще має структурні обмеження. Показники 5,1–7,0 означають слабе або нестабільне громадянське суспільство, яке перебуває на ранніх етапах розвитку або зазнає системних криз.

Отже, чим нижче значення індексу, тим сильніший, професійніший і життєздатніший сектор ОГС. У цьому контексті динаміка України за 2018–2024 рр. є показовою: індекс знизився з 3,3 до 3,0, поступово наближаючись до групи «стійких/стабілізованих» громадянських суспільств. Така тенденція збереглася навіть у період повномасштабної війни, що свідчить про високу адаптивність і зрілість сектору.

Індекс сталості побудований як багатовимірна модель, яка охоплює сім ключових компонентів: правове середовище, організаційну спроможність, фінансову стійкість, адвокаційні можливості, спроможність до надання послуг, секторальну інфраструктуру та публічний імідж. Кожен із цих компонентів відображає окремий аспект функціонування громадських організацій – від якості правових норм до суспільного сприйняття та тенденцій професіоналізації.

У таблиці 2.2 подано динаміку всіх семи складових Індекс сталості організацій громадянського суспільства за 2018–2024 рр. відповідно до даних USAID / UCIPR (CSOSI 2024), що дозволяє здійснити комплексну оцінку змін у розвитку громадянського суспільства України.

Таблиця 2.2

Динаміка складових Індeksu сталості ОГС України, 2018–2024 рр.

Структурні показники індексу	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Правове середовище	3,6	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4	3,3
Організаційна спроможність	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,0	2,9
Фінансова стійкість	4,1	4,0	4,0	4,0	3,8	3,8	3,7
Адвокація	2,2	2,2	2,3	2,2	2,2	2,2	2,1
Надання послуг	3,2	3,2	3,2	3,2	3,0	2,9	2,9
Секторальна інфраструктура	3,2	3,2	3,2	3,2	3,1	3,0	3,0
Публічний імідж	3,3	3,3	3,3	3,2	3,0	3,0	2,9

Джерело: Побудовано автором за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

Скорочення показника правового середовища з 3,6 до 3,3 відображає тенденцію до поступового спрощення регуляцій та стабілізації умов діяльності громадських організацій. Важливу роль у цьому процесі відіграло удосконалення процедур реєстрації та звітності, розвиток електронних сервісів, мінімізація бюрократичних бар'єрів, а також розширення механізмів участі інститутів громадянського суспільства у виробленні публічної політики. Інституційний діалог посилюється завдяки зміцненню консультативно-дорадчих органів, активнішій роботі профільних комітетів, ширшому залученню громадських експертів та правозахисних організацій до формування рішень. Додатковий вплив мало ухвалення нового законодавства щодо молодіжної політики (2025), підготовча фаза якого активізувала взаємодію між державою та молодіжними ГО, формуючи сталі правила участі.

Зменшення показника організаційної спроможності з 3,2 до 2,9 свідчить про суттєве зростання інституційної зрілості громадських організацій. В умовах війни ГО були змушені швидко адаптуватися, опановуючи стратегічне

планування, управління командами, логістику, моніторинг і оцінку діяльності. Значний обсяг гуманітарних, соціальних і відбудовчих завдань вимагав від організацій професіоналізації управлінських процесів. Молодіжні організації особливо демонстрували цю динаміку: хаби, волонтерські центри, відбудовчі ініціативи (як-от BUR) потребували чітких процедур координації, комунікації й відповідальності. Донорські програми 2022–2024 років сприяли інституційному зміцненню сектору, надаючи ресурси на розвиток менеджменту, внутрішніх політик та операційних систем.

Показник фінансової стійкості зменшився з 4,1 до 3,7, що засвідчує поступове зміцнення ресурсної бази ГО, хоч ця сфера й залишається найвразливішою. Розширення можливостей для залучення міжнародної допомоги, розвиток фандрейзингу, зростання культури малих пожертв та поява інституційних програм підтримки (зокрема молодіжних фондів і донорських платформ) сприяли формуванню більш диверсифікованих фінансових потоків. Молодіжні організації отримали значну підтримку завдяки тому, що їхні програми – психосоціальна допомога, підтримка ВПО, відбудова, освітні та волонтерські ініціативи – відповідали критичним суспільним потребам.

Стабільно сильними залишаються показники адвокації, які знизилися з 2,2 до 2,1, що є найкращим значенням серед усіх компонентів. Українські ГО, включно з молодіжними, продемонстрували значні спроможності впливати на формування політики та захищати публічні інтереси. Адвокаційні кампанії з реформи молодіжної політики, моніторинг роботи органів влади, реальні зміни в законодавстві та практиках участі свідчать про якісно новий рівень експертності та залученості сектору. Навіть в умовах війни адвокаційна активність не знизилася, а навпаки – стала більш прагматичною, орієнтованою на захист прав вразливих груп і розробку стратегій відбудови.

Показники секторальної інфраструктури (покращення до 3,0) та публічного іміджу (до 2,9) демонструють суттєве зміцнення екосистеми підтримки громадянського суспільства та зростання суспільної довіри. Після 2022 року саме громадські організації взяли на себе значну частину функцій, які

держава не могла виконувати оперативно: забезпечення гуманітарних потреб, координацію допомоги, роботу з молоддю, інтеграцію ВПО, психологічну підтримку, відбудову житла. Видима суспільна користь та відчутні результати проєктів (особливо ініціатив BUR, молодіжних центрів) посилюють легітимність ГО та їхню роль як ключових партнерів влади й громад.

Сукупна динаміка цих компонентів створює підґрунтя для аналізу загального індексу сталості (рис. 2.1). Оскільки кожен із показників демонструє поступове зниження (покращення), логічним є перехід до оцінки того, як ці структурні зміни в підсумку відбилися на інтегральному показнику розвитку сектору громадянського суспільства в Україні у 2018–2024 роках.

Підсумовуючи динаміку Індекс сталості ОГС за 2018–2024 роки, можна стверджувати, що сектор громадянського суспільства України, включно з молодіжними організаціями, продемонстрував високий рівень адаптивності та інституційної зрілості навіть у надзвичайно кризових умовах. Поступове зниження інтегрального показника до 3,0 означає фактичний вихід України на межу групи країн із «стабільним» громадянським сектором, що є унікальним явищем для держави, яка переживає повномасштабну війну. Зміцнення організаційної спроможності, зростання рівня довіри, розширення адвокаційного впливу та видимий внесок ГО у гуманітарну й відбудовчу діяльність засвідчують, що громадянське суспільство стало ключовим драйвером суспільної стійкості. Водночас покращення фінансової стійкості, правового середовища та інфраструктурної підтримки вказує на формування більш зрілої екосистеми, де участь молоді, партнерство держави й громад та інституційне посилення ГО стали базовими елементами розвитку. У комплексі ця динаміка підтверджує: громадянське суспільство не лише зберегло, а й посилює свою здатність впливати на публічну політику, забезпечувати критично важливі послуги та залишатися одним із ключових суб'єктів відбудови країни.

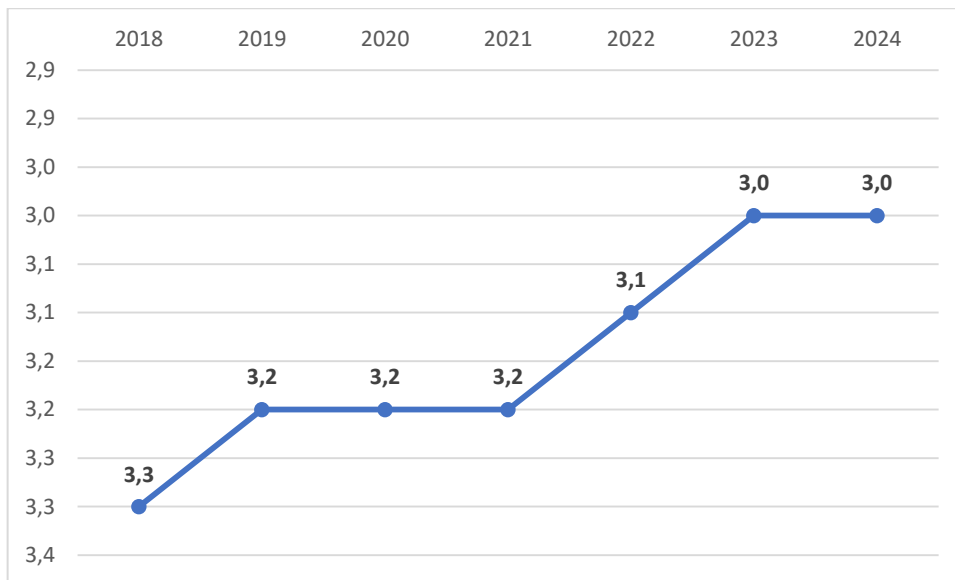

Рис. 2.1. Динаміка індексу сталості організацій громадянського суспільства в Україні у 2018-2024 роках

Джерело: Побудовано автором за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

Описана динаміка індексу сталості організацій громадянського суспільства створює важливий аналітичний фундамент для оцінки взаємодії молодіжних ГО з органами влади. Зміцнення правового середовища, посилення організаційної спроможності та стабільно сильні показники адвокації означають, що молодіжний сектор входить у фазу, коли він здатен не лише реагувати на державну політику, а й безпосередньо впливати на її зміст і механізми реалізації. Одночасно наявність вразливих елементів – насамперед фінансової стійкості та нерівномірної секторальної інфраструктури – визначає обмеження, які треба враховувати при оцінці якості співпраці. З урахуванням цього, далі доцільно перейти до аналізу того, як саме інституційні механізми взаємодії між молодіжними ГО та владою функціонують у практиці, які формати виявляються найбільш ефективними, а де залишаються структурні бар'єри.

Логічним продовженням аналізу ІСОГС є оцінка того, наскільки структурні зміни громадського сектору трансформуються у практичні механізми взаємодії молодіжних ГО з органами влади. Посилення правових умов (Legislation), помірне зміцнення практик (Practice) та стабільно високі показники у сферах

адвокації й організаційної спроможності створюють більш сприятливе середовище для молодіжної участі. Водночас міжрегіональна різниця у доступі до ресурсів, нерівномірність фінансової підтримки та асиметрії у сприйнятті ролі молоді з боку влади й надалі формують фрагментовану картину залучення. У цьому контексті важливим є аналіз того, як функціонують ключові канали співпраці – молодіжні ради, консультаційні механізми, партнерські угоди і грантова підтримка.

Згідно з іншим індексом сталості організацій громадянського суспільства – CSO Meter 2024 (рис. 2.2) [Помилка! Джерело посилання не знайдено.], показник «Право на участь в ухваленні рішень» (Right to Participation in Decision-Making) становить 4,8 загалом (Legislation – 5,2, Practice – 4,3), що підтверджує достатньо сформовану нормативну базу, але слабшу практичну реалізацію. Показник «Співпраця держави та організацій громадянського суспільства» (State–CSO Cooperation) дорівнює 5,3 загалом (Legislation – 5,7, Practice – 4,8). Це відображає суттєвий прогрес у створенні механізмів взаємодії, але також засвідчує, що практична сторона співпраці поки не дотягує до нормативних стандартів. Додаткові дослідження Ради Європи підтверджують: представники влади схильні оцінювати рівень спільного ухвалення рішень значно оптимістичніше, ніж представники молодіжних рад, що свідчить про асиметрію у сприйнятті реальної залученості.

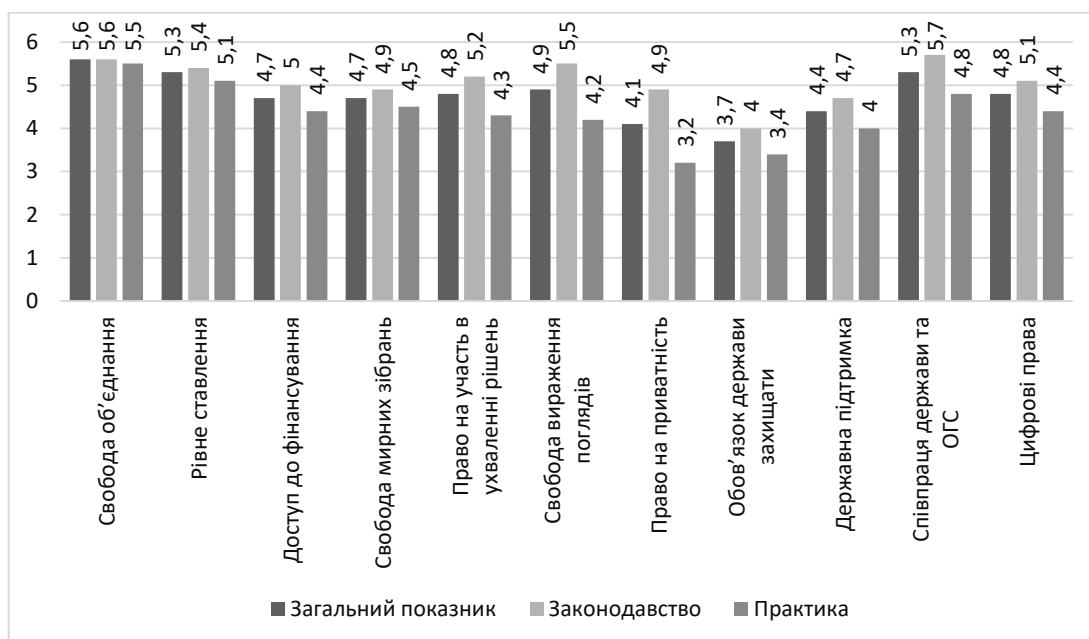

Рис. 2.2. Показники індексу сталості організацій громадянського суспільства (CSO Meter) 2024 для України

Джерело: Побудовано автором за даними [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]

Меморандуми про взаєморозуміння та угоди про партнерство залишаються ключовими інструментами співпраці громад із молодіжними організаціями. У 2024 році їхня роль зросла через потребу у швидкій координації гуманітарних, освітніх та інтеграційних програм у громадах, що приймають внутрішньо переміщених осіб. Проте відсутність типових стандартів і процедур призводить до фрагментарності практик: кожна громада формує власні моделі співпраці, що знижує можливість поширення успішних кейсів, таких як BUR-табір, Urban Camp або мережа молодіжних просторів при центрах дозвілля. Особливо високий рівень залежності від індивідуальної ініціативи місцевих лідерів робить такі партнерства нестійкими у довгостроковій перспективі.

Показник «Державна підтримка» (State Support) у CSO Meter 2024 становить 4,4 (Legislation – 4,7, Practice – 4,0). Це відображає певне покращення, але водночас демонструє слабку практичну реалізацію механізмів підтримки, зокрема на рівні громад. Для молодіжних ГО ключовими джерелами фінансування стають: Український молодіжний фонд, програми місцевої підтримки та міжнародні грантові інструменти (EU4Youth, Erasmus+, IREX «Мріємо та діємо»). Проте дослідження Ради Європи засвідчує, що нестача кадрової й фінансової спроможності є одним із головних бар'єрів для молодіжних консультативних органів, особливо у малих громадах, де відсутні профільні фахівці та достатнє бюджетне фінансування.

У підсумку інституційна взаємодія молодіжних ГО та органів влади у 2024 році характеризується одночасним зміцненням формальних механізмів і стійкими розривами між нормативними можливостями та реальною практикою. Зростання показників CSO Meter у сферах участі, співпраці та підтримки свідчить про рух до більш зрілого й відкритого середовища. Проте

нерівномірність практичної реалізації, ресурсні диспропорції та асиметрія у сприйнятті впливу молоді вимагають посилення стандартів, процесів участі та інституційної підтримки, щоб забезпечити довгострокову ефективність молодіжної політики в Україні.

На основі поєднання кількісних індикаторів індексу сталості організацій громадянського суспільства (ICOGC / CSOSI 2024), який фіксує довгострокові структурні тенденції розвитку сектору (зниження загального показника з 3,3 у 2018 р. до 3,0 у 2024 р.), та індексу середовища для ОГС (CSO Meter 2024), що оцінює якість законодавчих і практичних умов діяльності громадських організацій (загальний бал 4,7 із 7, із сильними позиціями у сферах свободи асоціацій та співпраці з державою), можна виокремити низку системних бар'єрів, які стримують ефективність співпраці молодіжних громадських організацій з органами влади.

Обидва індикатори демонструють поступове зміцнення правового середовища, покращення організаційної спроможності та стабільність адвокаційного потенціалу сектору, проте також підкреслюють вразливість фінансової стійкості та нерівномірність практики участі, що є ключовими викликами саме для молодіжних ГО.

Наймасштабнішим бар'єром залишається нестача стабільного фінансування та кадрового потенціалу. Більшість молодіжних ГО працюють із мінімальними штатами або повністю волонтерськи, що істотно обмежує їхню здатність брати участь у складних етапах вироблення політики: від аналізу проєктів нормативних актів до підготовки альтернативних пропозицій і моніторингу виконання програм.

Дані Ради Європи підтверджують, що молодіжні консультативні органи системно стикаються з дефіцитом фінансової, організаційної та моральної підтримки з боку державних інституцій – і це безпосередньо впливає на сталість їхньої діяльності та можливість забезпечувати реальний вплив.

Попри те, що мережа молодіжних рад зросла з 410 до 613 лише за один рік, розширення інституцій не завжди супроводжується підвищенням якості участі.

Частина молодіжних рад працює за «подієвою» логікою, зосередженою на організації заходів і комунікаційних активностей, тоді як участь у ключових процесах місцевої політики – бюджетуванні, стратегічному плануванні, моніторингу виконання програм – залишається обмеженою, що створює ризик «декоративної участі», коли молодіжна рада формально існує, але молоді люди не відчують реального впливу своїх рекомендацій.

Комунікаційні та компетентнісні розриви залишаються одним із ключових структурних бар'єрів у взаємодії молодіжних ГО та органів влади. Дослідження Ради Європи показують, що обидві сторони – і місцеві адміністрації, і молодіжні консультативні органи – відчують дефіцит спеціалізованих навичок, необхідних для повноцінної участі у циклі публічної політики. Йдеться насамперед про слабку спроможність до аналізу політики, оцінювання потреб молоді, підготовки аналітичних записок, управління проектами та фандрейзингу. Брак цих компетенцій підтверджується і даними CSO Meter 2024: індикатор практики участі (Practice) за напрямом «Право на участь у процесі ухвалення рішень» становить лише 4,3 із 7, що вказує на суттєве відставання практик від відносно кращого нормативного забезпечення (5,2 із 7) **[Помилка! Джерело осилання не знайдено.]**.

Низький рівень цифрової спроможності також звужує можливості для участі молоді: електронні консультації, онлайн-опитування або цифрові платформи участі у більшості громад використовуються епізодично, а не системно. Це зменшує охоплення молоді та поглиблює інформаційну асиметрію між владою і громадським сектором. Відсутність навичок медіаграмотності та адвокації призводить до того, що молодіжні ради рідко формують власний публічний порядок денний, а їхня комунікація нерідко обмежується публікаціями про заходи, а не про зміни політики. У сукупності це формує ситуацію, коли консультації стають подієвими та формальними, а не регулярними й впливовими, що знижує ефективність навіть інституційно закріплених механізмів участі.

Повномасштабна агресія РФ суттєво трансформувала можливості молодіжної участі. У прифронтових і прикордонних громадах різко скоротився

простір для офлайн-активностей; частина молоді вимушено виїхала, а значна кількість молодіжних просторів була перепрофільована в гуманітарні хаби. Це зменшує ресурс, необхідний для традиційних моделей участі в політиці. Водночас війна активізувала інші виміри участі молоді – волонтерський, гуманітарний, відбудовчий. Молодіжні ГО виконують функції логістичних центрів, організовують BUR-табири та шелтери, працюють із внутрішньо переміщеними особами. Проте така адаптація часто відбувається за рахунок виснаження ресурсів та відсутності довгострокових моделей фінансування.

Підсумовуючи результати оцінки ефективності взаємодії молодіжних громадських організацій з органами влади, слід констатувати, що інституційні передумови для такої співпраці в Україні загалом сформовані й демонструють позитивну динаміку. Зниження Індексу сталості ОГС (ICOGC / CSOSI) до 3,0 балів та відносно високі показники CSO Meter за напрямками «Співпраця держави та ОГС» і «Право на участь в ухваленні рішень» свідчать про зміцнення правового середовища, зростання організаційної спроможності та стійкий адвокаційний потенціал сектору. Розбудова мережі молодіжних рад, поява спеціалізованих інструментів підтримки (зокрема Українського молодіжного фонду), поширення практик меморандумів і партнерських угод формують багаторівневу інфраструктуру участі, у межах якої молодіжні ГО здатні не лише реагувати на публічну політику, а й ініціювати її зміни.

Водночас емпіричні дані засвідчують, що ефективність цієї взаємодії залишається нерівномірною та обмежується низкою системних бар'єрів. Насамперед ідеться про недостатню фінансову стійкість та кадрову спроможність значної частини молодіжних ГО, «подієвий» характер діяльності багатьох молодіжних рад, комунікаційні й компетентнісні розриви між владою та громадським сектором, а також про просторові та безпекові обмеження, спричинені повномасштабною війною. У результаті формально розвинена інституційна архітектура участі не завжди трансформується у стабільний, впливовий діалог і спільне ухвалення рішень. Отже, підвищення ефективності взаємодії молодіжних ГО з органами влади вимагає переходу від переважно

нормативного зміцнення до цілеспрямованої інвестиції в інституційну спроможність, стандарти участі, професіоналізацію молодіжного сектору та довгострокові механізми ресурсної підтримки, що є критичною умовою результативної молодіжної політики в Україні.

Узагальнюючи результати оцінки інституційного середовища, можна стверджувати, що взаємодія молодіжних громадських організацій з органами влади розвивається на тлі помітного зміцнення громадянського суспільства в цілому. Покращення інтегрального Індексу сталості ОГС (CSOSI) до 3,0 бала та відносно високі показники CSO Meter за напрямками «право на участь в ухваленні рішень» і «співпраця держави та ОГС» свідчать про формування більш сприятливого правового середовища, поступове зростання організаційної спроможності та стабільний адвокаційний потенціал сектору. Розвиток мережі молодіжних рад, поява спеціалізованих інструментів підтримки (зокрема Українського молодіжного фонду), а також розширення практики меморандумів і партнерських угод означають, що молодіжні ГО вже функціонують у багаторівневій екосистемі участі, яка дозволяє їм переходити від ролі «реципієнта» політики до повноцінного співтворця й ініціатора змін.

Водночас ефективність цієї взаємодії залишається нерівномірною та суттєво обмеженою низкою структурних бар'єрів. Недостатня фінансова та кадрова спроможність значної частини молодіжних ГО, «подієвий» характер діяльності багатьох молодіжних рад, дефіцит аналітичних, проєктних і цифрових компетентностей, а також просторові й безпекові обмеження, спричинені повномасштабною війною, призводять до того, що формально розвинена нормативна рамка не завжди трансформується у сталий і впливовий діалог. У цих умовах підвищення результативності взаємодії молодіжних ГО та органів влади передбачає перехід від переважно декларативного й правового зміцнення до цілеспрямованих інвестицій в інституційну спроможність, стандарти й процедури участі, професіоналізацію молодіжного сектору та довгострокові механізми ресурсної підтримки, без чого неможливо забезпечити посправжньому результативну й партисипативну молодіжну політику в Україні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОРГАНІВ ВЛАДИ В РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Формування ефективної моделі партнерства «влада – громадська організація – молодь»

Емпіричний аналіз інституційних умов участі молоді та практик взаємодії громадських організацій з органами влади засвідчує, що ключовою проблемою є не стільки відсутність формальних механізмів, скільки їх фрагментарність, нерівномірна якість та слабкий ступінь інтеграції в повний цикл публічної політики. За цих умов актуальним завданням стає формування цілісної моделі партнерства «влада – громадська організація – молодь», яка б поєднувала інституційні (правові та організаційні) механізми, алгоритм комунікації, модель участі молоді в ухваленні рішень та сучасні цифрові інструменти е-участі.

У запропонованій авторській концепції вихідною є ідея трикутного партнерства, де кожен суб'єкт виконує специфічну функцію. Органи влади забезпечують нормативно-правову базу, стратегічні орієнтири, ресурси та відповідальність за кінцевий результат політики. Громадські організації виступають посередниками та модераторами між молоддю й державою: акумулюють інтереси молодих людей, здійснюють експертну, проєктну та адвокаційну діяльність, а також виконують функції «інфраструктурних носіїв» молодіжної участі (молодіжні центри, хаби, платформи). Молодь, у свою чергу, розглядається не як пасивний «об'єкт політики», а як повноправний суб'єкт, що ініціює зміни, формулює запити та бере участь у спільному виробленні й реалізації рішень.

Ефективна модель партнерства передбачає, по-перше, інституційну фіксацію каналів співпраці. Йдеться про формування ієрархії механізмів взаємодії: від базового рівня (інформація та консультації) через проміжний

(спільне планування, дорадчі органи, партнерські угоди) до просунутого рівня (співуправління програмами, делегування функцій ГО, партисипативне бюджетування за участі молоді). На кожному рівні мають бути чітко визначені: суб'єкти (який орган влади й які ГО/молодіжні ради), формат (консультативний, договірний, співуправлінський), очікуваний результат (рекомендації, спільні програми, інституційні рішення) та індикатори ефективності (кількість/якість рішень, що врахували пропозиції молоді, залучені ресурси, охоплення молоді тощо) **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

По-друге, необхідним елементом моделі є алгоритм комунікації між владою, ГО та молоддю, який інтегрується в цикл публічної політики. У спрощеному вигляді його можна описати як послідовність етапів:

1. Ініціювання – ідентифікація проблеми або потреби молоді (через опитування, фокус-групи, аналітику ГО, дані молодіжних центрів).
2. Спільне формулювання порядку денного – обговорення проблеми в тристоронньому форматі «влада – ГО – молодіжні ради / неформальні ініціативи» із фіксацією очікуваних результатів.
3. Коопероване проектування рішень – розробка альтернатив політики робочими групами за участі представників молоді (у т. ч. через цифрові платформи е-консультацій).
4. Ухвалення рішень – затвердження документів органами влади з обов'язковою публічною відповіддю на ключові пропозиції молоді (принцип «поясни, що враховано, а що ні»).
5. Спільна реалізація – залучення молодіжних ГО до реалізації програм та проєктів на основі меморандумів, угод про партнерство, грантових контрактів.
6. Моніторинг і зворотний зв'язок – регулярна оцінка результатів із залученням молоді (моніторингові групи, громадські звіти, публічні обговорення, онлайн-звітність) **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**.

По-третє, модель партнерства повинна включати чітко структуровану й багаторівневу модель участі молоді в ухваленні рішень, яка виходить за рамки суто консультативних форматів і забезпечує її інтеграцію у всі ключові етапи циклу публічної політики. Така модель не є лінійною: вона передбачає різні ступені залучення, які можуть комбінуватися залежно від тематики, ресурсу громади та інституційної спроможності молодіжних організацій. Доцільно виділити щонайменше чотири рівні участі, що відповідають міжнародним стандартам (Council of Europe Youth Participation Model; OECD Youth Participation Framework) та адаптовані до українського контексту.

1. *Інформування*. Це базовий рівень, що передбачає доступ молоді до повної та зрозумілої інформації про плани влади, програми, бюджети та можливості участі. Ефективність залежить від простоти доступу через офіційні сайти, соціальні мережі, канали молодіжних центрів чи потенційний «Молодіжний портал». Інформування забезпечує прозорість і формує умови для переходу до вищих рівнів участі.
2. *Консультація*. На цьому рівні органи влади збирають пропозиції молоді щодо проєктів рішень і політик через онлайн-опитування, публічні дискусії, фокус-групи та е-консультації. Консультація є мінімальним міжнародним стандартом участі, проте її якість визначається наявністю зворотного зв'язку і практичною інтеграцією отриманих рекомендацій. У багатьох громадах ці практики ще недостатньо системні, тому потребують стандартизації.
3. *Співтворення*. Це етап, коли молодь разом із владою бере участь у розробці політики – у робочих групах, експертних комісіях та проєктних командах. Молодіжні представники долучаються до формування альтернатив, проєктування програм та визначення індикаторів ефективності. Співтворення потребує вищої компетентності молоді й перетворює ГО на рівноправних партнерів.
4. *Співрішення*. Найвищий рівень участі, що передбачає реальний вплив молоді на остаточні рішення та розподіл ресурсів: молодіжні бюджети

участі, конкурсні ради, участь у програмних чи наглядових комітетах, спільне управління молодіжними просторами. Такий формат забезпечує відчутну участь молоді у формуванні політики та підвищує довіру до влади [Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.; Помилка! Джерело посилання не знайдено.].

У комплексі ці рівні утворюють цілісну модель участі, яка дає змогу інтегрувати молодь у всі етапи вироблення політики та формує партнерську взаємодію влади й громадських організацій.

Ключовим «посилювачем» цієї моделі є цифрові інструменти участі. Інтеграція механізмів e-Participation (електронні петиції, онлайн-опитування, платформи залучення до обговорення політик), e-Consultations (структуровані електронні консультації щодо проєктів нормативних актів і програм) та спеціалізованого «Молодіжного порталу» (єдиного цифрового вікна можливостей для молоді, каталогу молодіжних ініціатив, консультацій, грантів, програм участі) дозволяє: розширити охоплення молоді в різних регіонах; зменшити транзакційні витрати участі (немає необхідності фізичної присутності); підвищити прозорість процесів; забезпечити накопичення даних для аналітики. У перспективі це створює можливість побудови даних-орієнтованої (data-driven) молодіжної політики, коли рішення ухвалюються на основі регулярного зворотного зв'язку від молоді.

Концептуальна модель партнерства «влада – громадська організація – молодь» формується як трирівнева система, у якій кожен рівень виконує специфічну функцію й водночас взаємодіє з іншими. Нормативно-інституційний рівень охоплює правові рамки, статус молодіжних рад, стандартизовані процедури консультацій та партнерств, а також вимоги до прозорості й підзвітності. Організаційно-процесуальний рівень визначає алгоритми взаємодії – порядок ініціювання консультацій, моделі співтворення документів, логіку включення молоді у робочі групи, процеси оцінювання політики. Цифрово-комунікаційний рівень забезпечує інфраструктуру e-участі: e-консультації, онлайн-платформи, інтегрований Молодіжний портал, системи моніторингу та

відстеження врахування пропозицій. Сукупність цих рівнів створює цілісну архітектуру, у якій інституційні можливості узгоджуються з реальними процесами й каналами комунікації (рис. 3.1).

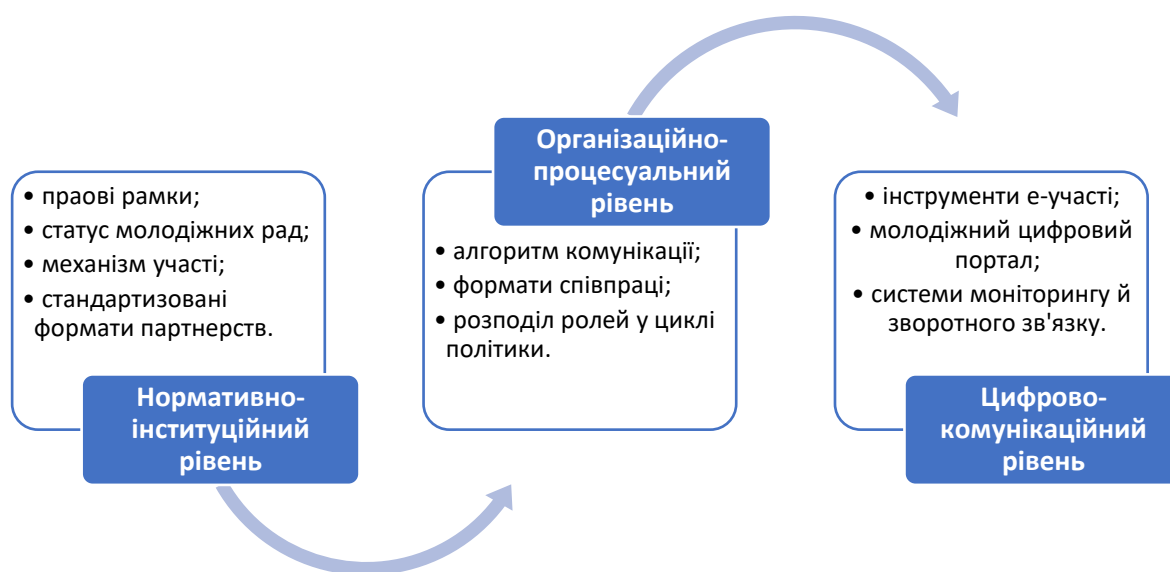

Рис. 3.1. Концептуальна модель партнерства «влада – громадська організація – молодь»

Джерело: Розроблено авторкою

Узгоджена робота трьох рівнів дозволяє подолати ключову проблему сучасної молодіжної політики – розрив між формальною наявністю механізмів участі та їх реальною ефективністю. Коли правові норми підкріплені чіткими процедурами співпраці й постійною цифровою підтримкою, молодіжні організації перестають виконувати декоративні функції й отримують реальні інструменти впливу. Така модель трансформує молодь із пасивних бенефіціарів на активних співтворців політики, посилює відповідальність влади, підвищує якість рішень та забезпечує сталий формат партнерства, необхідний для відбудови та модернізації українських громад у посткризовий період.

3.2. Напрямки підвищення результативності молодіжної політики через залучення громадських організацій

Підвищення ефективності молодіжної політики вимагає комплексного підходу, що поєднує інституційні, організаційні та ресурсні зміни. Оскільки саме громадські організації відіграють ключову роль у забезпеченні реальної участі молоді, доцільним є формування системи, яка одночасно розширює їхні можливості й підсилює здатність органів влади працювати із молодіжним середовищем на партнерських засадах. Такий підхід має спиратися на три стратегічні площини: удосконалення нормативно-правових рамок, зміцнення інституцій молодіжної участі та розвиток інструментів підтримки й моніторингу політики.

По-перше, удосконалення нормативної бази має забезпечити перехід від формальної участі молоді до реального впливу на ухвалення рішень. Попри існування молодіжних рад, консультацій та інших інструментів, законодавство наразі фіксує їх на загальному рівні й не встановлює чітких стандартів роботи, що призводить до нерівності практик між громадами, символічності участі та низького рівня інституційної довіри. Уніфікація процедур участі – ключова передумова того, щоб молодь отримала не декларативні можливості, а дієві механізми співучасті у виробленні рішень.

Ключовими кроками нормативного оновлення мають стати: встановлення стандартів консультацій (регламент проведення, вимоги до інформування, обов'язковий публічний зворотний зв'язок); інституціоналізація механізмів співтворення політики (участь молоді у постійних робочих групах, стратегічних комітетах, дорадчих структурах); запровадження типових регламентів молодіжних рад (чітка процедура формування, представництво різних груп молоді, перелік повноважень і алгоритм роботи); визначення мінімальних гарантій інституційної підтримки (координатор, доступ до приміщення, базове фінансування або конкурсні ресурси) **[Помилка! Джерело посилання не знайдено.]**. Такі зміни мають бути підкріплені методичними рекомендаціями й короткими освітніми модулями для органів місцевого самоврядування та

молодіжних ГО, що дозволить усунути ключові розриви у компетентностях і забезпечити єдині стандарти взаємодії. У підсумку молодіжні ради та ГО зможуть перейти від фрагментарної та «декларативної» участі до системної й впливової співпраці з органами влади, а молодіжна політика – на новий рівень інституційної зрілості.

По-друге, необхідно суттєво посилити організаційний розвиток молодіжних рад і молодіжних громадських організацій, зосередившись на професіоналізації їхньої діяльності. Сучасна молодіжна участь вимагає володіння аналітичними, комунікаційними, проєктними та адвокаційними навичками, без яких молодь не може робити змістовний внесок у вироблення політики. Тому доцільно створити національну програму інституційного розвитку, що включатиме гранти та навчальні треки з аналізу політики, адвокації та цифрової участі, а також менторську підтримку для посилення кадрового потенціалу молодіжних структур.

На рівні громад варто впровадити чіткі стандарти функціонування молодіжних рад – мінімальний склад, представництво різних груп молоді, регулярність засідань, прозорість роботи й участь молодіжних представників у всіх етапах циклу політики: від планування до моніторингу. Це забезпечить сталість діяльності, підвищить якість ухвалення рішень і перетворить молодіжні ГО та молодіжні ради на реальних партнерів у розвитку громад, а не формальні консультативні структури.

По-третє, необхідно сформувати стійку та передбачувану систему підтримки молодіжних проєктів громадських організацій, яка працюватиме як повноцінний інституційний механізм розвитку молодіжного сектору, а не як реакція на окремі ініціативи чи короткотермінові запити. Така система може бути ефективною лише за умови комплексного підходу, що охоплює три взаємопов'язані компоненти. Фінансовий компонент має передбачати не тільки традиційні конкурси місцевих і регіональних проєктів, а й молодіжні партисипативні бюджети, мікрогрантові програми для ініціативних груп, довгострокові фонди підтримки та інституційне фінансування для найбільш

спроможних ГО, які демонструють сталі результати й працюють у стратегічних напрямках (молодіжні простори, громадська освіта, інтеграція ВПО, соціальні інновації). Організаційний компонент має забезпечувати молодіжні організації необхідною інфраструктурою – від доступу до робочих просторів і технічного обладнання до логістичних, адміністративних та цифрових ресурсів, що дозволяють ефективно реалізовувати програми та розширювати охоплення молоді. Інформаційний компонент повинен бути зосереджений навколо створення єдиного «Молодіжного порталу», який слугуватиме цифровим ядром взаємодії: платформа для е-участі, консультацій, аналітики, освітніх модулів, реєстру молодіжних організацій і каталогу можливостей для молоді.

У такій конфігурації підтримка трансформується у багаторівневу, стратегічно орієнтовану систему, здатну забезпечити не лише активність, а й сталий розвиток молодіжних організацій. На базовому рівні це дає змогу гарантувати необхідні ресурси для повсякденної діяльності – робочі простори, мікрогранти, менторську підтримку, доступ до обладнання та цифрової інфраструктури. На більш високому рівні така модель стимулює розвиток комплексних проєктів, спрямованих на відбудову громад, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, формування молодіжних просторів, розвиток цифрових сервісів участі та створення локальних інноваційних екосистем. У результаті молодіжні ГО отримують можливість не лише виконувати короткострокові завдання, а й нарощувати довготривалу інституційну спроможність, що є критично важливою умовою для професіоналізації молодіжного сектору та підвищення ефективності молодіжної політики загалом.

Окремим стратегічним напрямом є формування системи моніторингу та оцінювання молодіжної політики, яка забезпечуватиме не лише підзвітність органів влади, а й можливість вимірювати реальний вплив ухвалених рішень на становище молоді. Така система повинна ґрунтуватися на поєднанні кількісних та якісних інструментів і включати кілька ключових елементів. По-перше, необхідно розробити набір стандартизованих індикаторів, які відображають різні сфери життя молоді: рівень участі у прийнятті рішень, працевлаштування, доступ

до освіти, волонтерську активність, безпеку, громадську мобільність, якість молодіжної інфраструктури та доступ до цифрових сервісів. По-друге, громади мають готувати щорічні публічні звіти – *Youth Impact Reports* – із аналізом того, які рішення були ухвалені, як враховані пропозиції молоді та які результати досягнуті [Помилка! Джерело посилання не знайдено.]. По-третє, важливо забезпечити регулярну оцінку ефективності молодіжних рад: їх реального впливу на політику, якості процедур, рівня представництва різних груп молоді та дотримання стандартів відкритості.

Додатковими інструментами мають стати оцінка якості консультацій (quality of participation reviews), аналіз врахування пропозицій молоді в нормативних актах, а також цифрова панель «Моніторинг молодіжної політики» – інтерактивна аналітична система для відстеження динаміки ключових індикаторів у громадах і на національному рівні.

Принципово важливо, щоб молодіжні громадські організації були залучені до цього процесу не лише як респонденти чи виконавці опитувань, а як повноправні аналітичні партнери. Їхня участь у розробці методологій, індикаторів, критеріїв оцінки, аналізі даних і формуванні висновків створює умови для більш об'єктивного, збалансованого й репрезентативного моніторингу. Це також підсилює демократичну легітимність системи оцінювання та інтегрує молодіжний сектор в екосистему публічного управління не лише як отримувача політики, а як її співавтора. Узгоджене впровадження цих інструментів формує багатовимірну модель, у якій молодіжні організації стають ключовими суб'єктами вироблення, оцінювання й коригування політики, забезпечуючи її фактологічну обґрунтованість, стратегічну послідовність і орієнтацію на реальні потреби молоді.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнюючи проведений теоретико-правовий аналіз, можна стверджувати, що сучасна молодіжна політика України характеризується переходом від соціально-опікунської моделі 1990-х до комплексної європейсько орієнтованої парадигми, яка ґрунтується на принципах прав людини, участі молоді, інклюзивності, міжсекторальності та партнерства держави з громадянським суспільством. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» та Національна молодіжна стратегія до 2030 року закладають цілісну рамку, що визначає молодь не лише як об'єкт соціальної політики, а як активного суб'єкта публічного управління та рушійну силу суспільної стійкості. Європейська модель Залучення – Взаємодія – Розширення можливостей, імплементована у вітчизняному законодавстві, формує основу для розвитку молодіжної роботи, мережі молодіжних центрів, консультативних органів та інструментів участі, які стають ключовими каналами взаємодії молоді з органами влади.

2. Водночас аналіз нормативно-правового забезпечення засвідчує наявність низки структурних викликів, які стримують повну реалізацію потенціалу молодіжної політики: збереження елементів патерналізму, розрив між програмними документами та реальними механізмами втілення, слабкість інституційної підтримки та нерівномірний розвиток молодіжної інфраструктури на рівні громад. Попри значний прогрес у зближенні з європейськими стандартами, залишається потреба у поглибленні практичних інструментів участі, посиленні молодіжної роботи, інституціоналізації партнерства з громадськими організаціями та впровадженні доказового підходу до планування й оцінки політики. У підсумку сучасна молодіжна політика України формує нормативний фундамент для подальшого дослідження ефективності взаємодії конкретних громадських організацій із органами влади, що й стане предметом наступних розділів дослідження.

3. Громадські організації виконують роль ключового інституційного посередника між молоддю та органами влади, забезпечуючи реальне

функціонування механізмів молодіжної політики. Саме вони перетворюють нормативні положення на дієві практики, оскільки здатні одночасно представляти інтереси різних груп молоді, організовувати надання послуг, формувати інноваційні програми, координувати партнерства з бізнесом та органами місцевого самоврядування, а також здійснювати громадський контроль і моніторинг. У воєнному та повоєнному контексті їхня роль посилюється: громадські організації стають інфраструктурою підтримки молоді, каналами швидкого реагування на потреби, а також середовищем формування ідентичності, солідарності та довіри. Таким чином, саме через діяльність громадських організацій молодіжна політика набуває практичної ефективності, інклюзивності та здатності адаптуватися до викликів, що визначає їхню центральну роль у сучасній моделі публічного управління.

4. Діяльність молодіжних громадських організацій стала одним із основних чинників становлення та еволюції молодіжної політики України від постмайданного періоду до повномасштабної війни. Саме молодіжні ініціативи, волонтерські мережі та коаліції ГО (зокрема, Euromaidan SOS, РПП, Національна молодіжна рада України) забезпечили перехід від спонтанної протестної активності до структурованої, інституційно оформленої участі молоді у формуванні політики. Через адвокацію реформ, участь у розробці законопроекту та Закону «Про основні засади молодіжної політики», створення та розвиток молодіжних рад, залучення до формування Національної молодіжної стратегії до 2030 року громадські організації фактично задали зміст нової, партнерської моделі молодіжної політики, в якій держава змушена рахуватися з позицією молодіжного сектору як рівноправного суб'єкта публічного управління.

5. В умовах повномасштабної агресії росії молодіжні ГО перейшли у режим кризового управління, водночас зберігши й посиливши свою роль у реалізації молодіжної політики. Волонтерська та гуманітарна діяльність, відбудова житла й інфраструктури (зокрема через BUR-табори), трансформація молодіжних просторів у гуманітарні та психосоціальні хаби, збереження роботи молодіжних рад, розвиток програм підтримки вразливих груп засвідчили

здатність сектору виконувати функції критичної інфраструктури стійкості громад. Внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики у 2025 році лише юридично оформило ті тенденції, які були сформовані практикою: розширення фінансових можливостей, інституційна підтримка через Український молодіжний фонд, закріплення обов'язковості консультацій з молоддю та визнання молодіжних рад як повноцінних партнерів влади. Таким чином, молодіжні громадські організації пройшли шлях від маргінального «додатку» до політики до системоутворювального інституту, без якого ні формування, ні реалізація сучасної молодіжної політики в Україні є фактично неможливими.

6. Формування ефективної моделі партнерства «влада – громадська організація – молодь» вимагає переходу від фрагментарних, епізодичних практик участі до інституційно цілісної архітектури, у якій поєднані трикутне суб'єктне партнерство, багаторівнева участь молоді та цифрові інструменти е-участі. Запропонована концептуальна модель виходить із того, що органи влади задають нормативно-інституційні рамки й стратегічні орієнтири, громадські організації виконують роль посередників, модераторів і інфраструктурних носіїв молодіжної активності, а молодь переходить зі статусу об'єкта політики в позицію повноправного співтворця рішень. Інституційне закріплення каналів співпраці, алгоритмів комунікації та чотирирівневої моделі участі (від інформування й консультацій до співтворення та співрішення) дозволяє інтегрувати молодь у всі фази циклу публічної політики – від ідентифікації проблем до моніторингу результатів. Додатковим каталізатором виступає цифрово-комунікаційний рівень, який розширює охоплення, знижує транзакційні витрати участі, забезпечує прозорість процесів і створює підґрунтя для даних-орієнтованої молодіжної політики. Узгоджена дія нормативно-інституційного, організаційно-процесуального та цифрового вимірів дає змогу мінімізувати розрив між формально задекларованими можливостями й реальною залученістю молоді, перетворюючи громадські організації на повноцінних партнерів влади, а молодь

– на стійкого суб'єкта відбудови та модернізації громад. У цьому контексті наступним кроком стає конкретизація напрямів підвищення результативності молодіжної політики через цілеспрямоване посилення інституційної спроможності, ресурсного забезпечення та інструментів підтримки молодіжних громадських організацій.

7. Підвищення результативності молодіжної політики можливе лише за умови системного посилення ролі громадських організацій, які виступають ключовими носіями участі, експертизи й мобілізаційного потенціалу молоді. Поєднання оновлених нормативних рамок (чіткі стандарти консультацій, співтворення політики, регламенти молодіжних рад), професіоналізації молодіжних структур (аналітика, адвокація, цифрова участь, менторська підтримка) та створення багаторівневої системи підтримки (фінансової, організаційної, інформаційної) формує інституційні умови для переходу від формальних механізмів участі до реального впливу молоді на ухвалення рішень. Доповнена цифровими інструментами та системою моніторингу, така модель забезпечує не лише короткострокову активність, а й довготривалу інституційну спроможність молодіжного сектору, що є передумовою якісної, прозорої та стійкої молодіжної політики в умовах відбудови та модернізації українських громад.